

исполнительский этап включал: формирование интереса будущих учителей музыкального искусства в певческой деятельности учащихся; вступления музыкальной образованности и осведомленности в достижения национальной музыкальной культуры; побуждение студентов к вокально-исполнительской работы с учащимися; развитие художественно-эстетической воспитанности; формирования склонности к творческо-импровизационных изобретений.

Ключевые слова: будущие учителя музыкального искусства; творческо-исполнительский этап, вокально-хоровая работа с учащимися; творческо-импровизационные задания.

Likhitskaya L. Creative and performing stage of the preparation of future music teachers to work with students in vocal and choir clubs

The article examines the issues of creative preparation of students of faculties of arts of pedagogical universities to work with students in vocal choir clubs. The creative-performing stage included: the formation of the interest of future teachers of musical art in the singing activity of students; the entry of musical education and awareness in the achievements of the national musical culture; encouraging students to perform vocally with students; the development of artistic and aesthetic education; the formation of a propensity for creative and improvisational inventions.

Key words: future teachers of musical art; creative-performing stage, vocal-choral work with pupils; creative-improvisational tasks.

Стаття надійшла до редколегії 16.11.2017

УДК 37.016:78.37

ЛІ ЯН

аспірантка кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування, факультету мистецтв імені
Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна
e-mail: innagek68@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-СЦЕНІЧНИХ УМІНЬ
СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ У ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ**

Стаття розкриває актуальну проблему формування музично-сценічних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, яка ще не дістала належного наукового висвітлення. З різних позицій у статті розглянуто значення дефініції «вміння», що виявляються в єдності перцептивних, практичних, мнемічних, мисленневих, вольових, сенсорних дій, заснованих на нестереотипних, гнучких, узагальнених знаннях. З позиції системного, культурологічного, особистісного, діяльнісного і компетентнісного підходів та узагальнення концептуальних ідей науковців у галузі мистецької освіти музично-сценічні вміння розглянуті як готовність людини до виконання певного виду роботи, як здатність до певної діяльності, що визначається обсягом та змістом набутих знань, сформованістю відповідних навичок та здатністю їх застосування у відповідності до поставленої мети.

Ключові слова: музично-сценічні вміння, майбутні вчителі музичного мистецтва, наукові підходи, здатність до практичної діяльності.

Методична розробка проблеми формування музично-сценічних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва є вкрай важливою, адже вона впливає на якість підготовки фахівців у галузі музичної освіти. Недостатнє вирішення цієї важливої проблеми породжує суперечності: між зростаючими вимогами до фахової підготовленості вчителів музичного мистецтва і усталеною практикою музичного навчання; високим визначенням їх педагогічної доцільності і відсутністю спеціального методичного забезпечення щодо формування музично-сценічних умінь майбутнього

вчителя музики як (засобу його педагогічної імпровізаційності), засобу комунікації з аудиторією та педагогічного впливу на школярів.

Потрібно констатувати, що в сучасній науково-педагогічній літературі ми знаходимо широкий спектр інтерпретацій цього поняття. Так, вміння розкривають як: систему взаємопов'язаних дій (А. Алексюк, Є. Ільїн, О. Леонтьєв, Т. Чекмарьова та ін.); процес удосконалення будь-якої діяльності (А. Акімова, Л. Ведерникова, Н. Яковлева та ін.); готовність до здійснення дій (Є. Бойко, М. Риков, Л. Тюптя та ін.); здатність використовувати знання

й навички (В. Сластьонін, І. Раченко та ін.); свідому інтелектуальну діяльність (В. Божко, О. Кириченко, Ю. Кулюткін, В. Моляко та ін.); творчу дію (Б. Ломов, К. Платонов, С. Сисоева та ін.); системне явище, що включає взаємопов'язані компоненти, які забезпечують творчу діяльність (Н. Кузьміна, Є. Мілерьян, Т. Полякова, Ж. Сироткіна, М. Скрипник та ін.); готовність людини, що ґрунтується на знаннях і навичках, успішно виконувати певну діяльність (С. Максименко, В. Зайчук, В. Клименко, В. Соловієнко та ін.); здатність особистості виконувати дії на основі власного досвіду (В. Крутецький, Н. Менчинська, К. Платонов та ін.).

Сутність поняття вміння обумовлюється його багатозначністю і зв'язками з підструктурами особистості: її спрямованістю, особливостями психічних процесів (увага, воля, почуття, сприйняття, мислення, емоції, пам'ять), знаннями, навичками, особистісними властивостями (темпераментом, віковими особливостями тощо). Є. Мілерьян [6] вважає, що вміння виявляються в єдності перцептивних, практичних, мнемічних, мисленневих, волевих, сенсорних дій, заснованих на нестереотипних, гнучких, узагальнених знаннях. Вміння, за переконанням вченого, характеризуються усвідомленням, інтелектуальністю, цілеспрямованістю, довільністю, плановістю, прогресивністю, практичністю, дієвістю, поєднанням розумових і практичних дій, варіативністю способів досягнення цілей діяльності. За такими параметрами розкривається специфічна природа вмінь, їхній взаємозв'язок із навичками та знаннями [6, 197].

Доречно підкреслити, що вміння ґрунтуються на наявних знаннях та навичках. Із знаннями вміння взаємопов'язані функціонально. Якість вміння визначається характером та змістом знань. Із навичками вміння пов'язані ступенем засвоєння та автоматизованості дій, ступенем свідомого контролю за їхнім виконанням. Вміння виражає підготовленість до практичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно і свідомо. Сформоване вміння, підкреслює В. Дряпіка [3], може стати властивістю особистості й умовою набуття нових умінь та навичок, тобто показником інтелектуального розвитку особистості й насамперед здатності до перебудови засвоєних прийомів діяльності (праці), до набуття знань і застосування їх у змінених умовах відповідно до поставленої мети діяльності.

Вміння на противагу навичкам утворюються внаслідок координації навичок, об'єднання їх у системи за допомогою дій, які перебувають під свідомим контролем. Через регуляцію таких дій здійснюється оптимальне керування вміннями, яке полягає в тому, вважає Р. Немов [5], щоб за-

безпечити безпомилковість і гнучкість виконання дії, отримання в результаті надійного підсумку дії. Сама дія в структурі вміння контролюється відповідно до мети.

Уміння завжди спираються на активну інтелектуальну діяльність і обов'язково включають процеси мислення. Свідомий інтелектуальний контроль, вказує Р. Немов, є головним критерієм, що відрізняє вміння від навичок. Активізація інтелектуальної діяльності в уміннях відбувається тоді, коли змінюються умови діяльності, виникають нестандартні ситуації, що потребують оперативного ухвалення розумних рішень. «Керування вміннями на рівні центральної нервової системи здійснюється більш високими анатомо-фізіологічними інстанціями, ніж керування навичками, тобто на рівні кори головного мозку» [5, 161].

Основними рисами та ознаками вмінь є: гнучкість (здатність раціонально діяти в різних ситуаціях); стійкість (збереження точності й темпу, не зважаючи на деякі побічні впливи); міцність (не втрачається й тоді, коли практично не застосовується); максимальна приближеність до реальних умов і завдань.

Процес формування вмінь, як виділяють вчені (Є. Мілерьян, М. Фіцула, І. Шинтяпіна та ін.) має такі стадії: ознайомлення з вмінням, усвідомлення його значення; початкове оволодіння ним (як правило, копіюючи і недосконалі дії); самостійне і дедалі точніше виконання практичних завдань. Важлива роль належить роботі учнів над помилками, які вони допускають у процесі виконання вправ.

У науково-педагогічній літературі розрізняють первинні (елементарні, прості) та вторинні (складні) вміння. Первинні вміння визначають як неавтоматизовані дії, підпорядковані певному правилу [9]. Первинне вміння може бути неавтоматизованою навичкою або ж дією, яка не потребує повної автоматизації. Особливістю таких вмінь виділяють близькість до навичок та можливість автоматизації. І. Шинтяпіна вказує, що первинні вміння ґрунтуються на знаннях або алгоритмах, забезпечуючи проміжні дії, внаслідок багаторазового повторення яких формуються навички, а усвідомленість їх поступово втрачається. Такі вміння, перебуваючи у взаємодії між собою, ускладнюються і набувають якісно нових характеристик. Вторинні вміння, як зазначає дослідниця, є психічним утворенням, яке поєднує набуті знання і навички з діями, що виражається у використанні отриманих знань для успішного вирішення творчих педагогічних завдань.

До вторинних умінь, як зазначає М. Фіцула [9], належать навички, хоча і не приєднуються до них. У навчальному процесі вони підлягають

повній автоматизації і входять як автоматизовані компоненти до складних вторинних умінь. Такі вміння передбачають творче застосування та реалізацію первинних умінь. Н. Білокур вважає, що «структура вторинних умінь передбачає комплекс дій з досить гнучкими ознаками, застосування яких потрібне, у нових умовах» [1, 9].

У науково-педагогічній літературі виділяють загальнонавчальні та спеціальні вміння. Загальнонавчальні вміння стосуються всіх навчальних предметів, а спеціальні характерні для конкретного предмета. О. Олексюк [7] поділяє музичні вміння на дві окремі групи: загальні (стосовно всіх видів музичної діяльності) і спеціальні (характерні для конкретного виду музичної діяльності). Як зауважує автор, в сучасній музичній педагогіці загальнонавчальними є положення про те, що вміння виокремлюються відповідно до видів музичної діяльності: пояснення майбутнім учителем нового матеріалу та накопичення учнями музично-слухового досвіду; введення у знання на основі сприйняття музики та застосування знання за зразком; самостійне орієнтування учнів у музиці з позицій теми, що її вивчають; самостійне застосування знань.

М. Каганом [4] запропоновано таку структуру загальномузичних умінь до музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя: вміння музично-педагогічного спілкування; орієнтаційно-мобілізаційні вміння; музично-пізнавальні вміння; вміння трансформовані із загальнопедагогічних умінь; музично-педагогічні вміння; здібності; спеціальні музичні вміння; проміжні вміння комунікативного спілкування; вміння, трансформовані із умінь художнього напрямку; вміння художнього спілкування; художньо-пізнавальні вміння. Для успішного виконання загальномузичних завдань необхідно виокремити такі вміння: музично-аналітичні (вміння слухати і чути музику, аналізувати музичний твір, вербалізувати музичні враження); виконавські (вміння сприймати музичний твір, володіти комплексом автоматизованих дій, реалізувати музичні знання у різних видах практичної діяльності); художньо-творчі (інтерпретаційні, імпровізаційні вміння, складати музику).

У науковій літературі «уміння» визначаються однією з основних категорій педагогіки. Саме уміння відображають «здатність належно виконувати певні дії» [2, 338]. Категорію «уміння» також визначають як оволодіння способами (прийомами, діями) застосування знань на практиці, тоді як «навички», є уміння, доведені до автоматизму, високого рівня досконалості.

С. Гончаренко визначає «уміння» як «здатність належно виконувати певні дії, заснова-

ну на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок» [2, 338]. Автор наголошує, що без використання раніше набутого досвіду, певних знань, уміння сформувати неможливо. Утворення умінь, на думку автора, є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданнями, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці. Корисним для нашого дослідження також стала розроблена вченим поетапність формування умінь. Так, педагог наголошує, що «формування умінь проходить у кілька стадій. Спочатку – ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу. Потім початкове оволодіння ним. Нарешті, самостійне й дедалі точніше виконання вправ і самостійних робіт виробляє в учнів уміння застосовувати знання» [2, 338].

Слід зазначити, що категорія «уміння» широко розглядається також у науковій психологічній літературі. Так, згідно психологічного словника В. Войтка, «уміння» є «засвоєним суб'єктом способом виконання дії, що забезпечується сукупністю набутих знань та навичок» [8, 204]. Автор наголошує, що вміння формуються шляхом вправ та забезпечують можливість виконання людиною дій не лише в звичних, але й у мінливих умовах.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що деякі педагоги і психологи (Є. Мілерьян, А. Петровський, М. Ярошенко та ін.) розглядають вміння як удосконалені внаслідок вправ і доведені до автоматизму навички. Ряд вчених (В. Войтко, Р. Немов, В. Рибалка, Ю. Трофімов та ін.) стверджують, що навички є елементами умінь. Серед певної групи психологів поширені твердження, що уміння – це готовність людини, яка ґрунтується на знаннях і навичках, до певної діяльності. Під навичками вони розуміють удосконалені внаслідок вправ елементи умінь, які виявляються в автоматизованому виконанні дій.

З цього твердження випливає, що складні уміння мають своїми компонентами часткові (елементарні) уміння і навички. Це можна уявити у вигляді схеми: елементарні уміння → навички → складні уміння. Проте розуміння цих понять ускладнюється введенням двох рівнів умінь: елементарного і складного, які по суті є поняттями різного порядку. Елементарне уміння по суті ще не уміння; це тільки знання учнями способу виконання дії і первинного застосування його на практиці. Тільки в процесі багаторазового повторення це знання способу дії перетворюється на навичку, яка в свою чергу може стати компонентом різних умінь.

У психолого-педагогічних дослідженнях уміння найчастіше розглядається як засвоєний суб'єктом

спосіб виконання дій, що забезпечує здатність їх ефективного використання у відповідності до поставленої мети та умов. Базуються уміння на наявних знаннях та навичках. Якість уміння визначається характером та змістом знань. Із навичками уміння зв'язані ступенем засвоєння та автоматизованості дій, мірою свідомого контролю за їх виконанням (А. Олексюк, Є. Мілерьян та ін.).

Отже, на основі вивчення наукової літератури можемо стверджувати, що навички ґрунтуються на знаннях способів виконання дії та стають елементами комплексної дії – уміння. Уміння ж складається, крім певних навичок, із знань, чуттєвого досвіду. Воно не може автоматизуватися, оскільки уміння – це готовність людини до певного виду діяльності, зокрема музичної, в умовах, які безперервно змінюються. Під умінням ми розуміємо здатність до виконання певного виду діяльності, що визначається обсягом та змістом набутих знань, сформованістю відповідних навичок та здатністю їх застосування у відповідності до мети діяльності.

Уміння як здатність до музично-сценічної діяльності, визначаються нами загальним обсягом та змістом набутих майбутнім учителем музичного мистецтва знань, сформованістю відповідних навичок та здатністю до їх активного, цілеспрямованого застосування у відповідності до поставленої мети художньо-творчої роботи.

Отже, з позиції системного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, компетентнісного та творчого підходів та узагальнення концептуальних ідей науковців у галузі мистецької освіти

(Вей Лімін, А. Зайцева, А. Козир, Л. Масол, О. Отич, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, Т. Танько, В. Федоришин, Чжан Цен, Цао Лі, О. Хижна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.) було окреслено такі сутнісні ознаки категорії «музично-сценічні уміння», що виступають показником музично-педагогічної практики майбутнього вчителя музичного мистецтва та виявляється у різних формах концертної діяльності, що у результаті й визначає рівень творчої концертно-виконавської роботи студентів. Особливості реалізації та формування музично-сценічних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва обумовлюються музично-індивідуальними, творчими, психолого-фізіологічними та віковими характеристиками, наявністю музичного досвіду особистості, тощо.

На основі аналізу специфіки педагогічної роботи вчителя музичного мистецтва, що поєднує музично-виховну та концертно-просвітницьку діяльність (А. Болгарський, Т. Жигінас, А. Козир, Г. Падалка, Л. Паньків, Цзінь Нань, О. Щолокова, Ян Хун Нянь та ін.) подано авторське тлумачення поняття «музично-сценічні уміння» майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтегративної якості особистості вчителя, що сприяють високому рівню його творчого самовираження в умовах концертної музично-виконавської діяльності, а також сприяють особистісному та професійно-педагогічному саморозвитку. Визначені теоретичні положення стали основою розробки методичного забезпечення формування музично-сценічних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Белокур Н. Ф. Формирование дидактических умений будущего учителя в процессе вузовской общепедагогической подготовки / Н. Ф. Белокур. — Челябинск: ЧГПИ, 1986. — 88 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 374с.
3. Дряпіка В. І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.05 / Дряпіка Володимир Іванович. — К., 1997. — 399 с.
4. Каган М. С. Музыка в мире искусств / М. С. Каган. — СПб.: «Ут», 1996. — 232 с.
5. Немов Р. С. Психология. В 3-х кн. Кн. 1: Общие основы психологии: [учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Р. С. Немов. — [5-е изд.]. — М.: Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС, 2006. — 687 с.
6. Милерьян Е. А. Психология формирования учений / Е. А. Милерьян. — М.: Просвещение, 1983. — 298 с.
7. Олексюк О. М. Музична педагогіка: [навчальний посібник] / О. М. Олексюк. — К.: КНУКіМ, 2006. — 188с.
8. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. — К.: Вища школа, 1982. — 216 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. — [2-ге вид.]. — К.: Академвидав, 2006. — 560 с. — (Серія «Альма-матер»).

References

1. Belokur N. F. Formirovaniye didakticheskikh umeniy budushchego uchitelya v protsesse vuzovskoy obshchepedagogicheskoy podgotovki / N. F. Belokur. — Chelyabinsk: CHGPI, 1986. — 88 s.
2. Goncharenko S. U. Ukrainskiy pedagogicheskiy slovar' / Semen Goncharenko. — M.: Prosveshcheniye, 1997. — 374s.
3. Dryapika V. I. Sotsial'no-pedagogicheskiye osnovy formirovaniya oriyentatsiy studencheskoy molodezhi na tsennosti muzykal'noy kul'tury: Avtoref. dis. na polucheniye nauk. stepeni d-ra ped. nauk: 13. 00. 01; 13. 00. 05 / Dryapika Vladimir Ivanovich. — M., 1997. — 399 s.
4. Kagan M. S. Muzyka v mire iskusstv / M. S. Kagan. — SPb. «Ut», 1996. — 232 s.
5. Nemov R. S. Psikhologiya. V 3-kh kn. Kn. 1: Obshchiye osnovy psikhologii: [ucheb. dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy] / R. S. Nemov. — [pyatogo izd.]. — M.: gumanitariy. Izd. Tsentr VLADOS, 2006. — 687 s.

6. Miler'yan Ye. A. Psikhologiya formirovaniya uchenyy / Ye. A. Miler'yan. — М. : Prosveshcheniye, 1983. — 298 s.
7. Oleksyuk O. M. Muzykal'naya pedagogika: [uchebnoye posobiye] / O. M. Oleksyuk. — М. : KNUKіl, 2006. — 188s.
8. Psikhologicheskiy slovar' / pod red. V. I. Voytko. — М. : Vysshaya shkola, 1982. — 216 s.
9. Fitsula M. M. Pedagogika: ucheb. posobiye. / N. N. Fitsula. — [2-ye izd.]. — М. : Akademiya, 2006. — 560 s. — (Seriya «Al'ma-mater»).

Ли Ян. Формирование музыкально-сценических умений студентов факультетов искусств в педагогических учебных заведениях Украины и Китая

Статья раскрывает актуальную проблему формирования музыкально-сценических умений будущих учителей музыкального искусства, которая еще не получила должного научного освещения. С разных позиций в статье рассмотрено значение дефиниции «умение», которое проявляется в единстве перцептивных, практических, мнемических, мыслительных, волевых, сенсорных действий, основанных на нестереотипных, гибких, обобщенных знаниях. С позиции системного, культурологического, личностного, деятельностного и компетентностного подходов, а также обобщения концептуальных идей ученых в области художественного образования музыкально-сценические умения рассмотрены как готовность человека к выполнению определенного вида работы, как способность к определенной деятельности, что определяется объемом и содержанием приобретенных знаний, сформированностью соответствующих навыков и способностью их применения в соответствии с поставленной целью.

Ключевые слова: музыкально-сценические умения, будущие учителя музыкального искусства, научные подходы, способность к практической деятельности.

Li Yang. Formation of musical and scenic skills of students of art departments in pedagogical educational institutions of Ukraine and China

The article reveals the actual problem of the formation of musical and stage skills of future teachers of musical art, which has not yet received proper scientific coverage. From different perspectives, the article considers the meaning of the definition of «skill», which manifests itself in the unity of perceptual, practical, mnemonic, mental, volitional, sensory actions based on non-stereotyped, flexible, generalized knowledge. From the standpoint of systemic, culturological, personal, activity and competence approaches, as well as generalization of conceptual ideas of scientists in the field of art education, musical-stage skills are considered as a person's readiness to perform a certain type of work, as the ability to perform certain activities, which is determined by the volume and content of acquired knowledge, the formation of the relevant skills and the ability to use them in accordance with the goal.

Key words: musical-stage skills, future teachers of musical art, scientific approaches, ability to practice.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2017